

Públic

ALLÒ QUE S'ESTÀ OCULTANT EN EL DEBAT SOBRE LA PANDÈMIA

Vicenç Navarro

Catedràtic de Ciències Polítiques i Polítiques Públiques

Universitat Pompeu Fabra, i director del Hopkins-UPF Public Policy

Center

25 de març del 2020

Fa uns dies hi va haver una **reunió telemàtica de diversos experts**, membres de la *International Association of Health Policy*, procedents de diversos països i continents per **analitzar la resposta dels països de diferents continents a la pandèmia actual de coronavirus**. Eren professionals procedents de diverses disciplines, des d'epidemiòlegs i altres experts en salut pública a economistes, politòlegs i professionals d'altres ciències socials. **La reunió, organitzada per la revista *International Journal of Health Services*, tenia com a propòsit compartir informació i coneixements amb un objectiu comú: ajudar les organitzacions internacionals i nacionals a resoldre l'enorme**

crisi social creada per la pandèmia. De la reunió es van extreure diverses conclusions que detallo a continuació.

L'expansió de la pandèmia era predictable i així s'havia alertat

En primer lloc, es van repassar diversos estudis realitzats durant els últims anys (l'últim, de l'any 2018) que **havien predit que hi hauria aquesta pandèmia, i s'havia alertat que el món no estava preparat a no ser que es prenguessin mesures urgents per pal·liar els seus efectes negatius. Aquestes alertes no només no es van atendre i es van ignorar, sinó que molts Estats a ambdós costats de l'Atlàntic Nord van aplicar polítiques públiques que han deteriorat la infraestructura de serveis (a base de retallades de despesa pública i privatitzacions), així com altres polítiques públiques desreguladores dels mercats laborals que han disminuït la protecció social d'amplis sectors de la població, cosa que ha afectat primordialment les classes populars d'aquests països.** L'evidència científica, àmpliament publicada en revistes acadèmiques, ha posat de manifest l'enorme impacte negatiu que aquestes polítiques han tingut en la **disponibilitat i qualitat dels serveis sanitaris i socials (amb notables reduccions del número de llits hospitalaris i del número de metges –per exemple, a Itàlia i Espanya des del 2008-)**. Altres estudis han mostrat també

l'impacte de les reformes laborals neoliberals, que **han deteriorat la qualitat de vida d'amplis sectors de les classes populars en aquests i molts altres països** (el cas més conegut és el de la **reducció de l'esperança de vida entre amplis sectors de la classe treballadora dels EUA, resultat de l'augment de les malalties conegudes com a "*diseases of despair*",** malalties de la desesperació, com ara suïcidis, alcoholisme, drogoaddicció i violència interpersonal). Aquestes polítiques (que han consistit, com ja he indicat, en retallades de la despesa pública social i reformes del mercat de treball que van fer augmentar la precarietat) van ser àmpliament aplicades a molts països i **estimulades per organismes internacionals (el FMI, el Banc Mundial, el Banc Central Europeu, entre d'altres), deixant sense protecció amplis sectors de la població i debilitant el sistema de protecció social, peça clau en la resposta a la pandèmia en aquests països. Els enormes dèficits de llits, de metges i infermeres, de mascaretes, de ventiladors i un llarg etcètera s'han fet patents en cadascun d'aquests països, a on l'austeritat va tenir més impacte (de nou, com a Itàlia i Espanya, i ara els EUA). I apareixen dèficits similars als serveis socials d'atenció a la gent gran i a les persones dependents, especialment aguts en aquests moments de la pandèmia.**

Se sabien, i es continuen sabent, les causes de la pandèmia, i com respondre-hi. I se sabia i se sap que hi ha al món els recursos per controlar-la i vèncer-la

La segona observació que van fer els experts és que la causa de la pandèmia era previsible, així com la manera de respondre-hi. **I el que també se sabia i se sap és que hi ha recursos per contenir-la i resoldre-la. Hi va haver un ampli acord en què el principal problema que hi hauria no seria la manca de recursos, sinó les enormes desigualtats en la disponibilitat d'aquests recursos. No seria, doncs, un problema econòmic, sinó polític. No hi havia (i no hi ha hagut) voluntat política per anul·lar les condicions que han causat la pandèmia.** Com passa amb un altre gran problema social que existeix també a nivell mundial –el canvi climàtic–, les causes són conegudes i els recursos per resoldre'l existeixen, però el que no existeix és la voluntat política dels Estats i de les agències internacionals que els Estats hegemònics dominen per eliminar les causes d'aquestes crisis, **la qual cosa condueix a la discussió de qui controla aquests Estats i aquestes agències i organismes internacionals.** El tema polític és, per tant, clau. Cal preguntar-se: **quines forces econòmiques i financeres dominen els Estats?** I el que hem estat veient és **que les polítiques econòmiques i socials promogudes per la gran majoria d'aquests Estats han estat aquelles polítiques que representaven els interessos minoritaris de grups**

econòmics i financers que van avantposar els seus beneficis particulars al bé comú. L'evidència empírica que dona suport a aquesta tesi és aclaparadora.

I un punt central d'aquesta ideologia neoliberal ha estat disminuir les intervencions de l'Estat que afavoreixin el bé comú, fet responsable de l'enorme descens de la qualitat de vida i benestar de les poblacions, amb la qual cosa s'ha contribuït a crear l'enorme crisi climàtica, d'una banda, i la pandèmia, de l'altra. D'aquí ve la necessitat que han tingut les forces polítiques que secunden aquesta ideologia de negar, i fins i tot ocultar, l'existència d'aquestes crisis. L'administració Trump i els seus aliats a nivell internacional són la versió més extrema d'aquesta sensibilitat política (força estesa entre les dretes espanyoles, incloses les catalanes, tant si són secessionistes com si no). A ambdós costats de l'Atlàntic Nord hi ha hagut una gran dretanització de la cultura i les institucions polítiques, causa i alhora conseqüència de l'enorme desigualtat i del deteriorament de les institucions democràtiques, fet que explica que els nostres països es trobin avui en una situació molt vulnerable enfront de la pandèmia. Repeteixo que Itàlia i Espanya, a Europa, i els EUA a l'Amèrica del Nord, es troben en una situació que els ha fet molt vulnerables a la propagació de la malaltia, el Covid-19 (veure el

meu article "Les conseqüències del neoliberalisme en la pandèmia actual", *Públic*, 20.03.20). De nou, hi ha una relació directa a aquesta part del món entre desigualtat, qualitat democràtica, protecció social i crisis socials. **En aquells països del capitalisme desenvolupat a on hi ha majors desigualtats de classe, hi ha menor protecció social (i majors desigualtats de gènere), així com una menor atenció als problemes mediambientals i, ara, una major dimensió dels efectes negatius de la pandèmia.**

El bé comú sobre el benefici privat: la importància de l'Estat

No cal dir que la pandèmia és un fenomen mundial que requereix una resposta també mundial. Una altra observació dels experts va ser que **calia una col·laboració entre els Estats, de manera que compartissin recursos i coneixements per, en base a un projecte comú, desenvolupar organismes internacionals que prioritzin el benestar de les poblacions sobre qualsevol altre objectiu.** Continuar utilitzant institucions internacionals que prioritzen exclusivament interessos específics, financers o comercials és desaconsellable, ja que han jugat un paper clau en la configuració de la situació actual. Cal desenvolupar organitzacions alternatives o realitzar canvis profunds en les actuals. **Ara bé, els experts van subratllar que la importància de la internacionalització de la resposta no significava debilitar el**

rol dels Estats en la resolució del problema creat per la pandèmia. El grup d'experts va ser molt crític amb una percepció molt generalitzada avui als centres acadèmics i mediàtic influents segon la qual els Estats estan perdent poder i no poden atendre els problemes com les pandèmies, actitud també present en cercles progressistes tal com mostren autors com Negri i companyia, que gaudeixen de tenir grans caixes de ressonància als mitjans.

L'error d'aquest posicionament queda reflectit en el fet que els països (ja siguin grans o petits) que han pogut controlar l'epidèmia han estat aquells a on l'Estat ha ofert un lideratge i ha prioritzat les intervencions públiques sobre les privades (i ha supeditat les segones a les primeres), enfrontant-se, en cas que fos necessari, amb grans lobbies econòmics i financers que avantposaven interessos particulars als generals. Aquesta experiència internacional mostra que aquells Estats que han tingut un rol més actiu i han liderat contundentment la resposta a la pandèmia han estat més exitosos que aquells (com els EUA) a on l'Estat està tenint un rol més passiu. I **un component fonamental d'aquest lideratge ha estat no només l'adopció de mesures de distanciament social (necessàries, però insuficients), sinó també el seu enfrontament amb interessos particulars (repeteix, de lobbies financers i econòmics) que han estat exercint una gran influència en la vida política i**

mediàtica d'aquests països a fi de garantir el bé comú, per sobre dels beneficis d'unes minories.

Cal intervenir empreses privades

En aquest sentit, **és profundament erroni intentar resoldre la gran escassetat de material de protecció per als professionals del sector sanitari a base de primordialment i/o exclusivament de la compra d'aquests productes en el mercat nacional o internacional.** La realitat és que ens trobem davant d'una escassetat internacional d'aquests productes a causa de la seva gran demanda, escassetat que precisament beneficia els seus productors, que augmenten els preus, aprofitant-se d'una situació excepcional. **En una situació de guerra (i ens trobem en una d'aquestes situacions), l'Estat fa el que ha de fer per aconseguir els materials que necessita per armar-se, confiscant i nacionalitzant indústries si cal.** És digne d'aplaudiment que alguns empresaris a Espanya hagin ofert voluntàriament cobrir aquests dèficits canviant fins tot les seves línies de producció, **tal com aplaudeix Antón Costas al seu article "La pandemia como oportunidad", publicat a *El Periódico* el 13 de març.** Però aquestes mesures voluntàries són dramàticament insuficients. **Espanya té una indústria tèxtil molt desenvolupada, i no hi ha manca de material per fer**

mascaretes. Cal obligar les empreses a fer-les, i aviat, només per posar un exemple.

No cal dir que hi hauria una gran oposició a aquesta línia d'actuació per part de les institucions financeroeconòmiques que exerceixen un enorme domini sobre els Estats. Però **l'experiència mostra que aquestes mesures intervencionistes serien enormement populars, si es mostrés que es fan en defensa del bé comú, que s'ha d'avantposar al bé particular.** En aquest sentit, la creixent impopularitat de Trump està basada precisament en el fet que és percebut com un simple instrument d'aquells interessos, sense atrevir-se o tenir la voluntat d'exercir el lideratge que el país necessita.

El futur que ens espera: la barbàrie o el bé comú

No hi ha dubte que el futur serà diferent: canviarà el món. I la tolerància cap a les coordenades de poder actuals s'esvairà. Estem sent testimonis de la fi del neoliberalisme, fruit de la urgència de canvi. La pandèmia està mostrant la necessitat de canviar profundament les correlacions de força dins dels Estats, a fi d'eliminar l'excessiva influència d'uns interessos particulars que obstaculitzen assolir el bé comú. Requereix un canvi en cada Estat i també en la manera en què

aquests Estats es relacionen entre ells; es fa necessari canviar l'orientació de la globalització actual, basada en el control de l'anomenat "mercat" per part d'unes poques mans, i reconèixer la interdependència entre els països i la necessitat d'una resposta col·lectiva basada en el coneixement científic, la voluntat popular i el bé comú. És per això que els adversaris d'aquests canvis són els mateixos factors que van crear la crisi climàtica i la pandèmia: el neoliberalisme, promotor dels interessos d'una minoria, i el nacionalisme populista, que avantposa sistemàticament els interessos particulars als del conjunt. La gravetat del problema actual requereix uns canvis més substancials en l'ordenament econòmic i polític de les societats en què vivim dels que ara estan sent considerats. L'evidència d'aquest fet és aclaparadora. Així de clar.